

Σε κλίμα βαθιάς συγκίνησης και σεβασμού, αγωνιστές από όλες τις γενιές και τα ρεύματα του κομμουνιστικού κινήματος και του αντιδικτατορικού αγώνα, αποχαιρέτησαν το απόγευμα της Τρίτης 13 Σεπτεμβρίου τον κομμουνιστή Σπύρο Χαλβατζή, στην έδρα του Συνδέσμου Φυλακισθέντων και Εξορισθέντων Αντιστασιακών 1967 - 1974 -ΣΦΕΑ 1967 - 74"-, στο πρώην ΕΑΤ-ΕΣΑ.

Παραθέτουμε στη συνέχεια τον συγκλονιστικό επικήδειο με τον οποίο τον αποχαιρέτησε ο γιος του Αλέκος Χαλβατζής.

Αναδημοσίευση από τον ιστότοπο [**ΑΛΕΚΟΣ ΧΑΛΒΑΤΖΗΣ**](#)

Επικήδειος για το Σπύρο Χαλβατζή, από τον γιο του Αλέκο, στην πολιτική τελετή αποχαιρέτισμού του, 15/9/2026, ΣΦΕΑ

Πριν μιλήσω για τον πατέρα μας

Θέλω να ευχαριστήσω ξανά, εκ μέρους όλης της οικογένειας, τους γιατρούς, νοσηλευτές, και κάθε εργαζόμενο/η στα δημόσια νοσοκομεία που τον φρόντισαν. Πρώτα απ' όλα στο Ιπποκράτειο, το Νοσοκομείο Χανίων, και την Αγία Όλγα όπου νοσηλεύτηκε 5 φορές για σχεδόν 3 μήνες συνολικά, τον τελευταίο ενάμιση χρόνο. Ξέρουμε

τους απαράδεκτους όρους με τους οποίους δουλεύουν και οφείλουμε να επισημαίνουμε ξανά και ξανά την προσπάθεια, τη φροντίδα, ακόμα και την τρυφερότητα που, πραγματικά, πολλές φορές επιδεικνύουν.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην **Ειρήνη** και τον **Αντρέα** φίλους και γιατρούς, που, ξεπερνώντας κατά πολύ ό,τι επιβάλλει το καθήκον ή ο όρκος στον Ιπποκράτη, στάθηκαν όποτε χρειάστηκε, ό,τι ώρα και αν ήταν, στο πλάι του και στο πλάι μας εδώ και πάνω από 1,5 χρόνο.

Τον **Φάνη** που τον σήκωσε στα πόδια του τον περασμένο Δεκέμβρη με ενάμιση μήνα φυσικοθεραπεία και που προσπάθησε, ακόμα και τώρα, τις 3 μέρες που ξαναβγήκε από το νοσοκομείο, να κάνει ό,τι ήταν δυνατό.

Θέλω ξεχωριστά να ευχαριστήσω τη **Μζία**, μια από τα εκατομμύρια των γυναικών που αναγκάστηκαν να ξενιτευτούν μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Γυναίκες που πολλές

φορές ζουν επί δεκαετίες όχι μόνο σε ξένο τόπο αλλά και σε ξένο σπίτι.
Μια μάνα που η ζωή τη χτύπησε με το χειρότερο τρόπο, αλλά παραμένει τρυφερή,
χαμογελαστή και χρυσοχέρα, φροντίζοντας τη μάνα μου και τον πατέρα μου ακόμα και αφού
εκείνος έκλεισε τα μάτια.

Αν είχαμε την τύχη να βρεθούμε μαζί της νωρίτερα, η σημερινή μας μάζωξη μάλλον θα
αργούσε ακόμα. Αν από την άλλη δεν είχαμε βρεθεί, ούτε μπορώ να φανταστώ πως θα είχαμε
περάσει τους τελευταίους μήνες.

Στο τέλος, για την **Ξανθή** μια αγκαλιά ακόμα, και τα άλλα τα ξέρει εκείνη καλύτερα.

Για τον πατέρα μας τώρα

Όπως τραγουδάει και ένας συνονόματος μου, ανάμεσα σε άλλες μαντινάδες:

Τον αντρειωμένο μην τον κλαις μηδέ κι αν ξαστοχήσει,
και αν ξαστοχήσει μια και δυο, πάλι αντρειωμένος θα 'ναι

Δεν το λέω για να επικεντρώσω στην αντρειοσύνη.

Δεν αμφιβάλω καθόλου ότι ο πατέρας μου ήταν πραγματικά γενναίος άνθρωπος. Δεν ήταν
όμως ο μόνος. Στη γενιά του ήταν και άλλοι αντρειωμένοι και άλλες αντρειωμένες. Ας
μιλήσουν λοιπόν για αυτό όσοι και όσες ήταν εκεί και μπορεί να ξέρουν καλύτερα.

Εγώ την έμφαση εδώ τη δίνω στο «**ξαστοχήσει**».

Στην εκκλησία, στην αντίστοιχη διαδικασία, ο παπάς λέει:

ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐχ ἁμαρτήσῃ·

Δε θέλω να με παρεξηγήσετε. Ο πατέρας μου ήταν καλός, πολύ καλός, ξεχωριστός:
άνθρωπος, πατέρας, αγωνιστής, κομμουνιστής-επαναστάτης.

Πολλοί και πολλές του χρωστάμε πολλά. Και είναι συγκινητικά όσα γράφονται εδώ και 3

μέρες, και όσα έχουμε ακούσει προφορικά για αυτόν από αμέτρητους ανθρώπους όσο ακόμα ζούσε.

Κάποιοι λίγοι, αναμφίβολα, ήταν απλώς υστερόβουλοι κόλακες, κάποιοι γενικώς γλειψιματίες, αμέτρητοι εξέφραζαν έναν άδολο θαυμασμό λόγω του γενικότερου κλίματος χωρίς απαραίτητα να έχουν ιδία πείρα. Υπάρχουν όμως, όπως φαίνεται, πολλές δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι που τον εκτίμησαν ειλικρινά και κάποιοι που τον αγάπησαν πραγματικά.

Πολλοί γράφουν για την ανθρωπιά και τη λαϊκότητά του (όπως την εννοεί καθένας). Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ο κίνδυνος μιας μυθοποίησης που τελικά του προσδίδει, έστω ακούσια, μεταφυσικές διαστάσεις, αποσπά τον άνθρωπο από το ανθρώπινο, τον κάνει εικόνισμα ή σκήνωμα αγίου, και εγώ θέλω, όσο μπορώ, να σας κάνω να καταλάβετε καλύτερα όχι μόνο τον πατέρα μου αλλά και τον δημόσιο Σπύρο.

Αφενός γιατί τελικά είναι πιο θαυμαστός ο άνθρωπος όταν κατανοούμε κάτι παραπάνω από το βάθος, τη συνθετότητά του και τις αντιφάσεις του – πέρα από τα σχήματα, τα στερεότυπα και τις επευφημίες. Αφετέρου γιατί ΜΟΝΟ η ΑΛΗΘΕΙΑ, και ΟΛΟΚΛΗΡΗ, είναι ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ.

Δε θέλω ούτε μπορώ εδώ να επαναλάβω, να συμπληρώσω ή να επικυρώσω όσα όμορφα έχουν γραφτεί.

Όμως σίγουρα, ο πατέρας μας σφράγισε θετικά τη ζωή αμέτρητων ανθρώπων είτε με την άμεση προσωπική τους επαφή, είτε με την άμεση πολιτική δράση του, είτε έμμεσα, καθοδηγώντας, διαμορφώνοντας και συνδιαμορφώνοντας αποφάσεις, κατευθύνσεις και, ακόμα περισσότερο, το κλίμα της εσωοργανωτικής λειτουργίας. Υπήρξε, νομίζω, ο πιο επιδραστικός (που λένε και στις μέρες μας) γραμματέας της πιο επιδραστικής ΚΝΕ. Και μόνο αυτό επηρέασε άμεσα τις ζωές εκατοντάδων χιλιάδων νέων ανθρώπων. Κάποιος έχει αναφερθεί στην ΚΝΕ της εποχής του ως τη Μεγάλη του Γένους Σχολή με πρότανη το Σπύρο και δήλωνε περήφανος που αποφοίτησε και εκείνος από αυτή.

Μέχρι και πρόσφατα όλοι χαίρονταν να τον συναντούν. Να μιλούν μαζί του στους σχεδόν απέλπιδους καιρούς που ζούμε. Και εκείνος απαντούσε πάλι: «Αντέχουμε», «θα τα καταφέρουμε», «περάσαμε και πιο δύσκολα», «στο τέλος θα νικήσουμε», για να στηρίξει τους άλλους, να δώσει κουράγιο.

Και όλοι έλεγαν: «ο Σπύρος είναι μαχητής», «αλύγιστος», «αντέχει».

Και εδώ τραβάω μια γραμμή. Γιατί όταν οι, δύο πλέον, πιο σημαντικοί και αγαπημένοι σου εχέφρονες ενήλικες σου ζητούν κάτι, οφείλεις να το σκεφτείς πολύ καλά. Όμως, από την άλλη, μια φορά κηδεύει ο καθένας τον πατέρα του. Άλλο είχα γράψει, και τώρα θα το πω αλλιώς.

Έλεγαν λοιπόν, όσοι και όσες επικοινωνούσαν μαζί του: «αντέχει ο Σπύρος», «είναι μαχητής», «αλύγιστος».

Όμως πάνε κοντά 20 χρόνια που ο πατέρας μας δεν ήταν καλά. Μου είπαν ότι γιατρός δεν είμαι για να κάνω εγγυημένες διαγνώσεις. Αλλά αυτή η κατάσταση βάρυνε πολύ, και πριν ακόμα εντοπιστεί ο καρκίνος, στις αρχές του 2010. Φυσικά, ποτέ εκείνος δεν το παραδέχτηκε και δεν το έψαξε για να το αντιμετωπίσει.

Κάποιοι, κάποιες μπορεί να ξαφνιάζεστε, κάποιοι μπορεί να εξεγείρεστε με αυτή την «ύβρι», όμως αυτή είναι η αλήθεια και την ξέρουμε εμείς που τον ζούσαμε στο σπίτι του. Για τη διάθεση και την ψυχολογία του μιλάω.

Δε μπορούσε όμως να το αποδεχτεί ή έστω να το παραδεχτεί, ακόμα και σε εμάς. Και έτσι ποτέ δεν το αντιμετώπισε.

Δεν είναι καθόλου εύκολο, αν κάποιος δεν έχει ζήσει όχι μόνο την εποχή του αλλά και τις συγκεκριμένες συνθήκες, να καταλάβει πώς διαμορφώθηκε ο πατέρας μου και άλλα παιδιά σε αντίστοιχη θέση τις δεκαετίες του '40 και του '50.

Ο πατέρας μου γεννήθηκε 29 Οκτώβρη του '47, πέμπτο παιδί. Ο δικός του πατέρας, ο μπάρμπα Μανώλης, τον είδε πρώτη φορά, πριν ακόμα το βρέφος σαραντίσει, στην αγκαλιά της γυναίκας του, της κυρά Ζωίτσας, σε επισκεπτήριο σε κάποιο Τμήμα Μεταγωγών και αμέσως τον έστειλαν στη Μακρόνησο, απ' όπου γύρισε μετά από χρόνια με τους τελευταίους.

Ο πατέρας μου έμαθε να μιλάει, να περπατάει, νομίζω άρχισε και σχολείο, με έναν πατέρα ιδεατό και μια μάνα που μεγάλωνε μόνη 5 παιδιά. Με τραχανά που τον λέγανε ξάδερφο, γιατί ήταν κάθε μέρα σπίτι. Και με ξερό ψωμί, γιατί αν έβγαινε το φρέσκο στο τραπέζι, δε θα φτούραγε. Και γάλα από μια κατσίκα, που, όταν αρρώστησε και ψόφησε έναν βαρύ χειμώνα, τη θάψανε στο χωμάτινο πάτωμα της κουζίνας, γιατί έξω το έδαφος ήταν παγωμένο, και την κλάψανε σαν παραμάννα τους, γιατί δεν ξέρανε πότε θα ξαναπιούμε γάλα.

Και δεν ήταν μόνο η φτώχεια. Ήταν ο φόβος των ανθρώπων που έκανε και συγγενείς ακόμα

να αλλάζουν πεζοδρόμιο, όταν τους βλέπαν από μακριά, για να μη στιγματιστούν.

Πιο πολύ ήταν το βίωμα ότι δεν αποκαλύπτουμε καμιά αδυναμία μας, κανένα πρόβλημά μας, γιατί ο αντίπαλος θα το εκμεταλλευτεί. Το καταπίνουμε, χαμογελάμε και θα τα καταφέρουμε. Μιλάμε μόνο για τα απαραίτητα, γιατί όσο περισσότερα ξέρουν οι κακοί, τόσο πιο ευάλωτοι γινόμαστε. Βοηθάμε όλους, αλλά εμείς δε “φορτωνόμαστε” σε κανέναν.

Βέβαια αυτοί οι κανόνες ήταν που τους επέτρεψαν να περάσουν μέσα από φωτιά και από σίδερο και να μην υποταχτούν, να σταθούν περήφανοι και όρθιοι. Είχαν όμως κόστος μεγάλο.

Έτσι έφτασαν σ’ εμάς, 35-40 χρόνια μετά, οι διηγήσεις οι γεμάτες ηρωισμό και επικά κατορθώματα για τους χαλκέντερους κομμουνιστές που όλα τα καταπίνουν χωρίς να πάθουν τίποτα: αλεξίσφαιροι, τεφλόν...

Και έπρεπε να περάσουν χρόνια για να συνειδητοποιήσουμε ότι μαζί με τον ηρωισμό και τα κατορθώματα υπήρχαν και βαριές λαβωματιές, που όχι μόνο αφήνουν ουλές αλλά, πολλές φορές, μένουν πληγές κουκουλωμένες και κακοφορμίζουν για δεκαετίες στις ψυχές των ανθρώπων.

Όχι, ο πατέρας μας, ευτυχώς για κείνον και για μας, με κάποιο περίεργο τρόπο, δεν είχε κακοφορμισμένες πληγές μέσα του.

Ποτέ όμως δεν κατάφερε ούτε και με μας τα παιδιά του, ακόμα και όταν μεγαλώσαμε και το ζητήσαμε, να μιλήσει για το τι τον δυσκολεύει, τι τον προβληματίζει. Και δε μιλάω εδώ για τα κομματικά απόρρητα, αλλά για προβλήματα προσωπικά, υπαρξιακά, οικογενειακά.

Και δεν ήταν μόνο η περιφρούρηση ή η αντιμετώπιση της ψυχικής διαταραχής (ή έστω δυσφορίας) ως ταμπού. Ήταν επιπλέον και μια μεταφυσική πεποίθηση (που κληρονόμησα και εγώ και μαζί της παλεύω χρόνια) ότι «η ατσάλινη θέληση» του κομμουνιστή, «η συνειδητή του βούληση» μπορεί να νικάει τα πάντα.

Ποτέ απ’ τον πατέρα μου δεν έλειψε το συναίσθημα. Βούρκωνε με μια απαγγελία, έσπαγε η φωνή του και έκλαιγε σε κηδείες, γελούσε με την ψυχή του, χαμογελούσε ανεπιτήδευτα, αγαπούσε «με πάθος» (μια λέξη που έμαθα πολύ μικρός σε μια από τις αμέτρητες διηγήσεις του που δεν έχουν καταγραφεί).

Όμως ήταν λες και το συναίσθημα είναι μόνο για καλό. Και όλα τα δύσκολα συναισθήματα μπορούμε απλώς να τα καταπνίξουμε και να τα εξαφανίσουμε με τη θέληση και με τη λογική.

Ναι, όταν είσαι 19 χρονών και αντιμετωπίζεις φυλακή, βασανιστήρια, εξορία, αλλά είναι: οι καλοί από εδώ, οι κακοί από εκεί, όταν υπάρχει οργάνωση και σχέδιο και κανόνες, τότε μαζεύεις τις δυνάμεις σου και αντέχεις και 3, και 5, και 6 χρόνια.

Ναι, όταν είσαι 25 και 30 και 50 χρονών και νιώθεις την αποδοχή, τον έπαινο και την αγάπη των συντρόφων σου, του Κόμματος και των απλών ανθρώπων. Όταν νιώθεις την ηθική ικανοποίηση ότι «κάνω ό,τι μπορώ και πιάνει τόπο» μπορείς να καταπίνεις τα φαρμάκια της ζωής αμάσητα χωρίς να δηλητηριαστείς.

Όταν όμως έχεις μεγαλώσει, όταν οι φυσικές αντοχές έχουν περιοριστεί, όταν τα πράγματα έχουν δυσκολέψει και η κατάσταση δεν είναι πια τόσο άσπρο-μαύρο. Όταν δεν πιάνουν πια οι αφορισμοί: «οι επαναστατικές δυνάμεις προελαύνουν», «κοντοζυγώνει η ώρα της λευτεριάς», «θα νικήσουμε». Τότε κάπου μπλοκάρει το πράμα, οι δυνάμεις σου δεν είναι ανεξάντλητες. Και αν δε μπορείς να μοιραστείς έστω το συναίσθημά σου, έστω να παραδεχτείς ότι δυσκολεύεσαι. Αν ακόμα και μπροστά στα ενήλικα παιδιά σου δεν μπορείς να βγάλεις την πανοπλία που κόλλησε πάνω σου από παιδί και να πεις έστω «δεν είμαι καλά», «δεν ξέρω τι να κάνω», «δυσκολεύομαι». Έστω και αν δεν πεις τι είναι αυτό που σε δυσκολεύει, τότε **πώς να αντέξεις;**

Αυτό βέβαια ο πατέρας μου δεν άφηνε να το διακρίνει κανείς τρίτος εύκολα. Και οι περισσότεροι άνθρωποι, έχοντας ήδη αποδώσει στο Σπύρο μυθική και υπεράνθρωπη υπόσταση, καλοπροαίρετα μάλλον, έλεγαν ακόμα και τους τελευταίους μήνες: «ο Σπύρος αντέχει», «είναι μαχητής», «έχει περάσει τόσα και χειρότερα».

Ναι, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι αντέχει άλλα τόσα, ούτε ότι περνάει καλά όσο αντέχει. Και ο γάιδαρος του Χότζα εκπαιδεύτηκε να μην τρώει, και πάνω που έμαθε να ζει χωρίς φαί, κοίτα να δεις, **το 'φερε η τύχη** και ψόφησε.

Δεν τα λέω αυτά για να τον ψέξω.

Ασφαλώς είναι μεγάλη η πίκρα που δεν μπορέσαμε ούτε εμείς να τον βοηθήσουμε παραπάνω να ανοιχτεί, ούτε εκείνος το κατάφερε.

Θα μπορούσαν να είναι πολύ πιο χαρούμενα αυτά τα τελευταία χρόνια και για αυτόν και για τη μάνα μας και για μας.

Θα μπορούσαν να είναι πιο δημιουργικά.

Και σίγουρα το σημερινό μας αντάμωμα θα αργούσε ακόμα.

Η ζωή μας, η δική μου και του αδερφού μου, ως παιδιά και έφηβοι αλλά και μετά, δεν ήταν

τυπική.

Αφενός γιατί, έτσι και αλλιώς, δεν είναι τυπική η ζωή κάθε μέλους μιας οικογένειας κομμουνιστών. Αφετέρου γιατί, όταν υπάρχει κάποιος αναγνωρίσιμος στην οικογένεια, τα βλέμματα στρέφονται προς όλα τα μέλη της.

Εμείς φυσικά δε μεγαλώσαμε με την πείνα, το κρύο και το χωροφύλακα όπως ο πατέρας μου και τα αδέρφια του.

Το κλίμα όμως της ευθύνης, της επαγρύπνησης και της περιφρούρησης ήταν κάτι που δεν το διδαχτήκαμε απλώς από μικροί, ήταν κάτι μέσα στο οποίο γεννηθήκαμε.

Ούτε θυμάμαι ποτέ πρωτοάκουσα το ρητό «Η γυναίκα του Καίσαρα δεν πρέπει μόνο να είναι τίμια, πρέπει και να φαίνεται τίμια». Γιατί ήταν πάντα δεδομένο ότι θα κάνουμε το σωστό. Το θέμα είναι ότι έπρεπε επιπλέον να προσέχουμε, γιατί το σωστό μπορεί να παρεξηγηθεί καλοπροαίρετα ή να διαστρεβλωθεί κακοπροαίρετα.

Μάθαμε τον κόσμο, πριν ακόμα πάμε σχολείο, ξεφυλλίζοντας αρχικά και διαβάζοντας αργότερα όχι τα Μικι Μάους αλλά τα άλμπουμ με τα σκίτσα του Στάθη. Ξέραμε, πριν πάμε σχολείο, για τα εγκλήματα του ιμπεριαλισμού στο Βιετνάμ, στη Γρενάδα και στη Νικαράγουα, αλλά δεν είχαμε ακούσει για τις δυσκολίες και τις τριβές που υπάρχουν στα σόγια εκατέρωθεν (όπως και σε κάθε σόι). Πιστεύαμε ότι όλοι οι γλυκομίλητοι ήταν φίλοι, ότι όποιος προσφωνείται «σύντροφος» είναι καλός.

Από υλικά αγαθά και υπηρεσίες δε μας έλειψε ποτέ κάτι ουσιαστικό: υγεία, βιβλία, γυμναστική, διακοπές είχαμε, αλλά ό,τι θεωρούνταν πολυτέλεια περνούσε από 40 κόσκινα. Ήμασταν μάλλον οι τελευταίοι στον ευρύτερο κύκλο που πήραμε ΙΧ αυτοκίνητο, έγχρωμη τηλεόραση, να μη μιλήσω για βίντεο. Ενώ υπολογιστή, που διορατικά θεωρήθηκε όχι νεοπλουτισμός αλλά εργαλείο, πήραμε πριν από όλα αυτά.

Παράλληλα όμως ποτέ δε μας είπαν (μέχρι που αργότερα το ψάξαμε επίμονα εμείς) πώς πρακτικά τα βγάζει πέρα η οικογένεια. Αν λείπουν ή περισσεύουν τα λεφτά.

Αυτή η ρομαντική αθωότητα έχει το κόστος της αλλά μας έκανε και αυτούς που είμαστε και δεν την απαρνιέμαι.

Θέλω να το ξαναπώ. Τόσο εγώ όσο και ο αδερφός μου νιώθουμε τυχεροί για την οικογένειά μας.

Έγινε ήδη πολύς λόγος για το 3ο, τελευταίο βιβλίο του πατέρα μας που μόλις κυκλοφόρησε.

Έχω διαβάσει εκθλιαστικές κριτικές. Δεν τις αμφισβητώ. Και σίγουρα θα κάνει καλό να διαβαστεί το βιβλίο.

Έτσι και αλλιώς εγώ προς το παρόν του έκανα μια πρώτη ανάγνωση στο μισοσκόταδο του νοσοκομειακού θαλάμου.

Επειδή όμως έχω μελετήσει εξαντλητικά όλα τα προσχέδια που είχε ξεκινήσει να ετοιμάζει εδώ και πάνω από 7-8 χρόνια και τα είχαμε συζητήσει επανειλημμένα, είμαι υποχρεωμένος να πω κάποια πράγματα.

Μεγάλωσα με τις ιστορίες του πατέρα μου. Ποτέ αυτές δεν απευθύνονταν διδακτικά σε εμάς. Απλά ανταλλάσσονταν με άλλες ιστορίες σε φιλικά τραπέζια ή με κάποια άσχετη αφορμή. Λέγονταν με τρόπο χιουμοριστικό, γλαφυρό, αυτοσαρκαστικό, σκωπτικό. Χαιρόσουν να τις ακούς και να τις ξανα ακούς. Μπορεί να ήταν αναμνήσεις από στιγμές τρυφερές, ευχάριστες, αστείες ή, αντίθετα, αμείλικτα σκληρές και απάνθρωπες. Στιγμές στη ζωή ενός ανθρώπου, κρίσιμες, που όμως ποτέ δε μας έπνιγαν ούτε τις βαριόμασταν. Τις θυμάμαι από όσο θυμάμαι τον εαυτό μου. Τις άκουγες και, παρότι ήταν σε πρώτο πρόσωπο, και παρότι, όταν τις καλοσκεφτείς, περιέχουν και ηρωισμό, και ευθύνη και προσφορά, ποτέ δεν ακούγονταν ως περιαυτολογία ή καύχημα.

Παρ' όλα τα μαρξιστικά διαβάσματα και τα συνδικαλιστικά ακτίφ και ιδεολογικά μαθήματα για την τακτική και τη στρατηγική που έχω παρακολουθήσει, αυτές οι ιστορίες είναι που με έμαθαν, πριν μάθω γράμματα, τι σημαίνει λαϊκός αγωνιστής, επαναστάτης. Κομμάτι από τη σάρκα του λαού, αναπόσπαστο. Που κι αν διαφέρει από το μέσο άνθρωπο, δε διαχωρίζεται, δεν ανεβαίνει σε βάθρο. Δεν του απευθύνεται με τη ντουντούκα. Από αυτές μάθαμε τι σημαίνει πραγματικά, ανθρώπινα, αλληλεγγύη και νοιάξιμο. Πώς το ατομικό καλό και το συλλογικό δεν μπορούν να διαχωριστούν.

Ο πατέρας μας επέστρεφε σε αυτές τις ιστορίες όχι για να καυχηθεί, αλλά, νομίζω, γιατί από αυτές έπαιρνε δύναμη, σαν τον Ανταίο στην επαφή του με τη γη.

Και ακόμα περισσότερο όταν οι κομματικές χρεώσεις όλο και πιο πολύ δεν του επέτρεπαν αυτή την άμεση καθημερινή βιωματική επαφή με το λαό.

Μην παρεξηγηθώ, δε λέω ότι το στέλεχος -γενικά, και πολύ περισσότερο ο πατέρας μας- είναι, σώνει και ντε, ξεκομμένο.

Άλλο όμως η περιοδεία ή η σύσκεψη, και άλλο ο καθημερινός κοινός μόχθος μαζί με τους εργαζόμενους στο χώρο δουλειάς.

Και να που τα τελευταία χρόνια που η διάθεσή του όλο και βάραινε, οι ιστορίες δεν έβγαιναν με την ίδια αβίαστη φυσικότητα όπως παλιά.

Ο πατέρας μας προβληματίστηκε πολύ όταν έγραφε το βιβλίο.

Καταλαβαίνω ότι η αρχική του πρόθεση ήταν να καταγράψει όσο περισσότερες από αυτές τις ιστορίες.

Όμως τον περιόρισαν πολύ βασικά δυο παράγοντες:

Ένα, θεωρούσε ότι η εξιστόρησή τους σε πρώτο πρόσωπο θα φαινόταν ως περιαυτολογία. Δυο, το γεγονός ότι δε θα μοιράζονταν προφορικά σε ένα φιλικό κύκλο αλλά θα γράφονταν σε χαρτί και θα γίνονταν δημόσιες του δημιουργήσε ένα τεράστιο βάρος ευθύνης.

Το αποτέλεσμα είναι αμέτρητες ιστορίες μάλλον επειδή του φάνηκαν πιο προσωπικές και καθημερινές, όχι τόσο πολιτικές, να μην περιληφθούν. Και οι υπόλοιπες που περιλήφθηκαν είναι γραμμένες πολλές φορές με μια αμνηχανία ή φαινομενική αποστασιοποίηση, που δεν έχει καθόλου να κάνει με εκφραστική αδυναμία του πατέρα μας, αλλά με τη συστολή της ευθύνης που περιέγραφα παραπάνω.

Ο πατέρας μας, είχε αφήσει το χειρόγραφο αδρανές εδώ και πολλά χρόνια, λόγω και της αφοσίωσής του, όλο και περισσότερο, στη φροντίδα της μητέρας μας, που αντιμετωπίζει και εκείνη τα δικά της σοβαρά προβλήματα. Το προχώρησε βιαστικά όταν, όπως προανέφερα, πρακτικά νεκραναστήθηκε στην αρχή του 2026, μετά την προτελευταία νοσηλεία του. Και μάλλον υπό το φόβο ότι αλλιώς δε θα προλάβει. Όμως δυστυχώς οι δυνάμεις του ήταν πολύ περιορισμένες για να συμβάλει ουσιαστικά στην όποια επιμέλεια έγινε.

Ξαναλέω, δεν αποτρέπω κανέναν να διαβάσει το βιβλίο, το αντίθετο. Απλά καταγράφω την πίκρα μου που δεν αποτυπώθηκε καλύτερα όλος αυτός ο πλούτος.

Μακάρι να καταφέρουμε στο άμεσο μέλλον, από μνήμης, από σημειώσεις και καταγραφές, διασταυρώνοντας μαρτυρίες να μαζέψουμε και να δημοσιεύσουμε εμείς τα παιδιά του κάποιες έστω από αυτές τις ιστορίες.

Πέρα από τα καλά που γράφτηκαν, έχουν ήδη πέσει στην αντίληψή μας και κάποιοι λίγοι που ήδη ερίζουν για την «ιδιοκτησία» της μνήμης Σπύρου Χαλβατζή. Σε ποιον ανήκει και ποιος δικαιούται να μιλάει για αυτόν. Φυσικά δεν είναι της ώρας να ανοίξει αυτή η κουβέντα. Και φυσικά υπάρχουν ανοησίες που δεν χρήζουν καν απάντησης.

Παρά, λοιπόν, την κατάθλιψη του πατέρα μας εδώ και πολλά χρόνια, όσοι και όσες τον γνώριζαν ξέρουν ότι, παρά τις βαριές ευθύνες και τη μεγάλη υπευθυνότητά του, ήταν άνθρωπος με χιούμορ, με χαμόγελο, πειραχτήρι (πάντα με αγάπη και σεβασμό).

Κλείνοντας αυτές τις παρεμβάσεις, θα ακούσουμε τον ίδιο σε μια από τις λίγες πραγματικά χαρούμενες στιγμές των τελευταίων χρόνων. Ήταν πριν ενάμιση χρόνο, 2 βδομάδες πριν το θάνατο του αδερφού του, Λαοκράτη. Ένα γεγονός που τον συγκλόνισε και μάλλον αποτέλεσε την τελευταία αφορμή για να πάρει την κάτω βόλτα, με το πρώτο πνευμονικό οίδημα και τη

νοσηλεία. Είχαμε πάει μετά από πολλά χρόνια στην πατρίδα του, την Κοζάνη, τις Απόκριες. Είχαμε ταξιδέψει όλη η οικογένεια μαζί, με ένα νοικιασμένο βανάκι για την παρέα, αλλά και για να τον αποτρέψουμε διακριτικά από το να οδηγήσει το δικό του αυτοκίνητο. Ήταν η τελευταία φορά που επέστρεψε στην πατρίδα του και η μοναδική με τα εγγόνια του.

Είχαμε πάει στο Φανό, ένα έθιμο με διονυσιακές ρίζες, όπου σε κάθε γειτονιά στήνεται μια φωτιά και τραγουδιούνται αντικριστά από έναν πρωτοχορευτή και τον χορό σκωπτικά, αυτοσχέδια τραγούδια. Αμέσως πριν, είχαμε επισκεφτεί την 100χρονη θεία του, τη γιαγιά Τασίτσα. Τυφλή, αλλά με τα μυαλά 400, μας έλεγε ιστορίες για τη μάνα του και τον πατέρα του. Ο πατέρας μου είχε γονατίσει δίπλα της, της κρατούσε το χέρι και την άκουγε γαληνεμένος, σαν παιδάκι. Και μετά τα κεράσματα βγήκαμε έξω και βρέθηκε με τον παιδικό του φίλο, Κώστα, με τον οποίο είχαν μοιραστεί στα πέτρινα χρόνια κυριολεκτικά ψωμί και αλάτι. Εκείνος ήταν ο βασικός οργανωτής του Φανού «*παρταλόπ'λα του Αι-Δημήτρη*» (παρταλόπ'λα είναι τα παιδιά που φοράνε παρτάλια, κουρέλια γιατί ο Αη-Δημήτρης ήταν φτωχογειτονιά). Ο πατέρας μας, κρατώντας από το ένα χέρι τον φίλο του και από το άλλο τον 6χρονο εγγονό του, τραγούδησε το αγαπημένο του αποκριάτικο τραγούδι «*πέντε αδέρφια ήμασταν και τα πέντε παλαβά, εγώ ήμαν το μικρότερο και απ' όλα παλαβότερο*».

** Ένα μεγάλο ευχαριστώ, από την οικογένεια του Σπύρου, στον δημοσιογράφο Χρήστο Αβραμίδη που βιντεοσκόπησε τις ομιλίες και μας εξασφάλισε όλο το σχετικό υλικό.*